

СИСТЕМ КРИВИЧНИХ САНКЦИЈА ЗА ПРАВНА ЛИЦА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

Прегледни рад

DOI:10.7251/BPGBL1214005J

УДК: 343.222:347.19

Проф. др Драган Јовашевић*
Академик проф. др Миодраг Н. Симовић**

Апстракт: Доношењем посебног Закона о одговорности правних лица за кривична дела 2008. године на основу усвојених међународних (универзалних и регионалних) стандарда и Република Србија се прикључила великом броју савремених држава које су увеле у свој правни систем правила о кривичној одговорности и кажњивости правних лица као учинилаца кривичних дела. На тај начин је конституисана нова грана казненог права – корпоративно кривично право – са низом специфичних правила о систему кривичних санкција за правна лица и правила за њихово изрицање и извршење. Управо о примени кривичних санкција за правна лица као учиниоце кривичних дела у правном систему Републике Србије говори овај рад.

Кључне речи: правно лице, кривично дело, закон, одговорност, кривична санкција, суд

ПОЈАМ И ВРСТЕ КРИВИЧНИХ САНКЦИЈА

Кривичне санкције (Јовашевић, 2011: 490) су законом предвиђене мере друштвене реакције које изриче суд у законом спроведеном кривичном поступку према учиниоцу кривичног дела у циљу сузбијања и спречавања вршења кривичних дела. Или, то су репресивне мере у рукама државе које она предузима против учинилаца кривичних дела у циљу остваривања специјалне и генералне превенције (Врањ и Бисић, 2010: 267). Од најстаријих времена друштво покушава да се заштити од различитих облика и видова криминалитета појединаца и група различитим мерама. Међу њима се посебно истичу казне које су дуго, све до 19. века представљале једине врсте кривичних санкција (монистички систем санкција). Кривичне санкције су принудне мере које примењује држава као представник друштва према учиниоцу кривичног дела управо због извршеног дела. У суштини, оне представљају реакцију

* Редовни професор Правног факултета Универзитета у Нишу.

**Потпредседник Уставног суда Босне и Херцеговине и редовни професор Правног факултета у Бањој Луци, дописни члан Академије наука и умјетности Босне и Херцеговине и инострани члан Руске академије природних наука

против учиниоца због извршења кривичног дела којим се наноси штета друштву, али реакцију која има за циљ да спречи тог учиниоца да убудуће врши кривична дела, као и да утиче на друге грађане (потенцијалне учиниоце) да се уздрже од вршења таквих дела (Јовашевић, 2010: 267).

Иако се вршењем кривичних дела наноси штета и друштву и појединцу, јер се њиме повређују и угрожавају не само добра која припадају друштву, већ и добра која припадају појединцу, примена кривичних санкција не зависи од воље оштећених лица. Оне се не примењују у име и у интересу појединаца, већ у име и у интересу друштва као целине. Штитећи интересе заједнице применом кривичних санкција према учиниоцима кривичних дела, држава истовремено штити и интересе појединаца као чланова заједнице. Према томе, кривичне санкције представљају реакцију у виду репресије коју предузима држава као представник друштва у циљу његове заштите и заштите појединаца од штетних последица које им се наносе вршењем кривичних дела (Петровић и Јовашевић, 2005: 275). То су средства за остваривање заштитне (гарантивне) функције кривичног права.

Дакле, кривична санкција је принудна мера за заштиту друштва од криминалитета, коју изриче суд учиниоцу кривичног дела, у кривичном поступку и под условима који су одређени законом, а која се састоји у одузимању или ограничавању слобода и права или упозорењу учиниоцу да ће му слободе или права бити одузети или ограничени ако поново изврши кривично дело. И други аутори на сличан начин одређују појам кривичне санкције. Тако Ђ. Марјановић под кривичном санкцијом сматра правно организовану принудну меру која се примењује према лицу које је повредило кривичноправну норму (Марјановић, 1998: 261). Ж. Хорватић кривичноправне санкције одређује као законом прописане садржаје и начине казненоправне принуде које након спроведеног поступка примењује државна судска власт према учиниоцу кривичног дела ради остварења опште сврхе свих и посебне сврхе управо изречене врсте санкције (Хорватић, 2003: 134). П. Новоселец под кривичним санкцијама подразумева државне мере изречене у кривичном поступку учиниоцима кривичних дела које се састоје у губитку или ограничавању њихових права (Новосел, 2004: 327).

Савремено кривично право познаје више врста кривичних санкција које су различите по садржини, природи и карактеру дејства. Скуп свих кривичних санкција које предвиђа позитивно кривично законодавство назива се систем кривичних санкција. Какав ће бити систем кривичних санкција, тј. које и какве ће санкције постојати у једном друштву, зависи од: динамике и структуре криминалитета, политике сузбијања криминалитета (криминалне политике), односа који владају у одређеном друштву, степена демократског развоја друштва, историјских схватања, правне традиције и сл.

Пошто систем кривичних санкција произилази из структуре и динамике криминалитета, односно друштвених потреба да се он сузбије, подложен је честим променама, па се сматра најдинамичнијом области кривичног права. Управо у систему кривичних санкција и начину њихове примене, било је толико измена да се може рећи да је историја кривичног права заправо историја кривичних санкција. Тако корпоративно кривично право (Јовашевић, 201: 34–35) Републике Србије познаје више врста кривичних санкција. То су (чл. 12 Закона о одговорности правних лица за кривична дела из 2008. године – ЗОПЛ) (Јовашевић, 2012: 241–248): (1) казне, (2) мере упозорења и (3) мере безбедности. Реч је плуралистичком систему кривичних санкција за правна лица.

КАЗНЕ

Појам и врсте казни

Основна и најзначајнија врста кривичне санкције, дуго једина санкција која је и данас прописана у посебном делу Кривичног законика Републике Србије (КЗРС – Службени гласник Републике Србије“, бр. 88/05, 107/05, 72/09 и 111/09) за највећи број кривичних дела јесте казна. Она даје печат целокупном кривичном праву, а често му даје и назив „казнено право“. Управо због своје природе, карактеристика, значаја и обима примене она је заокупљала пажњу правне теорије. Казна је законом прописана мера друштвене реакције коју примењују законом одређени државни органи против учиниоца кривичног дела, она се мора дефинисати на бази јединства материјално-формалних обележја. У том смислу се казна одређује као принудна мера предвиђена у закону коју изриче суд учиниоцу скривљеног кривичног дела у циљу заштите човека и других основних друштвених вредности, а која се састоји у одузимању или ограничавању његових слобода и права.

Према чл. 42 КЗ РС, сврха кажњавања јесте: а) спречавање учиниоца да чини кривична дела и утицање на њега да убудуће не чини кривична дела (специјална превенција), б) утицање на друге да не чине кривична дела (општа превенција) и в) изражавање друштвене осуде за кривично дело, јачање морала и учвршћивање обавезе поштовања закона (општа превенција). Законодавац полази од схватања да је крајњи циљ казне заштита друштва од криминалитета, а да је њен непосредни циљ спречавање учиниоца да чини кривична дела (специјална превенција), а затим и општа превенција – утицањем на грађане да поштују норме правног поретка и да се уздрже од кршења прописа и вршења кривичних дела којима се повређују или угрожавају заштићене вредности (Јовашевић, 2010: 516–533).

Систем казни (Јовашевић, 207: 27–41) је скуп свих казни садржаних у кривичном законодавству државе, начин њиховог прописивања

и изрицања, као и њихов међусобни однос. У циљу што ефикасније борбе против криминалитета, сва савремена кривична законодавства предвиђају више врста казни, што је неопходно да би могла да се оствари индивидуализација у кажњавању, тј. да се сваком учиниоцу за конкретно кривично дело одмери казна којом се најбоље постиже сврха кажњавања. Према томе, постојање већег броја казни условљавају два фактора: (1) потреба успешне борбе против криминалитета и (2) потреба прилагођавања казне учиниоцу кривичног дела ради остварења његове ресоцијализације. Корпоративно кривично право познаје две врсте казни које се могу изрећи правном лицу као учиниоцу кривичног дела (члан 13 ЗОПЛ). То су: (1) новчана казна и (2) престанак правног лица. Ове казне се могу изрећи само као главне казне. То су казне које нису прописане у КЗРС (у посебном делу) ни код једног кривичног дела, већ суд када утврди да је одређено правно лице одговорно за то дело, по свом нахођењу, имајући у виду објективне и субјективне околности учињеног лица и учиниоца – бира врсту и меру казне.

Новчана казна

Новчана казна је имовинска казна којом се учиниоцу кривичног дела утврђује обавеза да у одређеном року уплати пресудом одређени новчани износ у корист државе. Ово је основна казна за правно лице као учиниоца кривичног дела (Јовашевић, 2001: 23–23). Изрицањем новчане казне између учиниоца кривичног дела и државе ствара се облигациони однос у коме се држава појављује као поверилац, а учинилац дела као дужник. За разлику од физичког лица као учиниоца кривичног дела коме се новчана казна може изрећи на два начина: (а) у дневним износима и (б) у одређеном износу, правном лицу се новчана казна изриче увек у одређеном, фиксном износу (чл. 14 ЗОПЛ) у оквиру прописане најмање и највеће мере новчане казне (општи минимум и општи максимум). Наиме, новчана казна се може изрећи у распону од сто хиљада динара до пет стотина милиона динара.

Код изрицања новчане казне у одређеном износу закон је поставио одређена ограничења до следећих износа (Јовашевић, 2002: 59–73): (1) од 100.000 до милион динара за кривична дела за која се може изрећи казна затвора до једне године или новчана казна, (2) од милион до два милиона динара за кривична дела за која се може изрећи казна затвора до три године, (3) од два милиона до пет милиона динара за кривична дела за која се може изрећи казна затвора до пет година, (4) од пет милиона до десет милиона динара за кривична дела за која се може изрећи казна затвора до осам година, (5) од десет до двадесет милиона динара за кривична дела за која се може изрећи казна затвора до десет

година и (6) најмање двадесет милиона динара за кривична дела за која је прописана казна затвора преко десет година.

Код изрицања новчане казне суд је дужан у пресуди да одреди и рок њеног плаћања који не може да буде краћи од 15 дана ни дужи од три месеца. Рок се рачуна од дана правноснажности пресуде. У оправданим случајевима суд може да дозволи исплату новчане казне у отплатама (ратама), али је тада дужан да одреди број рата, њихов износ и рок исплате који не може да буде дужи од једне године (чл. 51 КЗ РС). Суд може дозволити плаћање новчане казне у ратама и након што је пресуда постала правноснажна. У том случају одлука о плаћању у ратама се доноси решењем против кога је дозвољена жалба (решење Окружног суда у Београду, Кж. 3016/08). Решење којим се одређује извршење новчане казне извршава надлежни суд у складу са одредбама Закона о извршењу кривичних санкција. Правноснажна одлука којом је изречена новчана казна (или је одлучено о накнади трошкова кривичног поступка) извршава се када протекне рок одређен у одлуци за плаћање новчане казне (односно за накнаду трошкова поступка). Овај се рок рачуна од дана када је осуђеном правном лицу или лицу које је дужно да накнади трошкове достављена правноснажна одлука (чл. 57 и 58 ЗОПЛ) (Јовашевић, 2004: 131–151).

У случају да осуђено правно лице у одређеном року не плати у целисти одређену висину новчане казне, приступа се њеној принудној наплати (чл. 59 ЗОПЛКД), као и наплати трошкова кривичног поступка. Трошкове принудне наплате сноси осуђено правно лице. У поступку за принудну наплату новчане казне и трошкова кривичног поступка примењују се одредбе о принудној наплати по Закону о платном промету. Ако се истовремено врши принудна наплата новчане казне (Јовашевић, 2010: 47–72) (и трошкова кривичног поступка), закон је утврдио редослед наплате. То значи да се, прво, наплаћују трошкови кривичног поступка (чл. 61 ЗОПЛ). Ако се услед наплате новчане казне имовина осуђеног правног лица умањи у мери да се више не може намирити досуђени имовинскоправни захтев оштећеног, тај се захтев намирује из наплаћене новчане казне, али највише до висине казне. У случају када се изречена новчана казна не може наплатити од осуђеног правног лица у целини или не може да се наплати уопште, о томе се обавештава суд који је донео првостепену пресуду о новчаној казни (чл. 62 ЗОПЛ).

Престанак правног лица

Најтежа казна која се може изрећи правном лицу као учиниоцу прекршаја јесте казна престанка правног лица (чл. 18 ЗОПЛ). Ова се казна може изрећи ако је делатност правног лица у целини или знатној мери била у функцији вршења кривичних дела. Дакле, примена ове

казне долази у обзир када је правно лице своју регистровану делатност искористило као средство или начин за вршење кривичних дела у целини или у већем обиму, у значајнијој мери (Јовашевић, 2011: 121–136).

Након правноснажности пресуде којом је изречена казна престанка правног лица спроводи се поступак ликвидације, стечаја или престанка правног лица. Казна престанка правног лица се извршава брисањем осуђеног правног лица из регистра правних лица у које је оно уписано (чл. 63 ЗОПЛ). По пријему решења о извршењу казне престанка правног лица, орган који води регистар правних лица врши упис изречене казне и о томе се одмах обавештавају органи надлежни за спровођење поступка ликвидације, стечаја или престанка правног лица на други начин (чл. 64 ЗОПЛ). По пријему решења о извршењу казне престанка правног лица, организација за принудну наплату налаже свим банкама: (1) да блокирају динарске и девизне рачуне осуђеног правног лица, (2) да доставе податке о стању на тим рачунима и (3) да не отварају нове рачуне. Извештај о стању средстава на рачунима осуђеног правног лица организација за принудну наплату доставља суду који је изрекао првостепену пресуду (чл. 65 ЗОПЛ).

Поступак ликвидације или стечаја привредног друштва коме је изречена ова казна спроводи се према правилима која су одређена законом за поступак ликвидације, односно за банкрот као облик стечајног поступка. Поступак ликвидације или стечаја банке или друштва за осигурање спроводи се у складу са одредбама закона којима се регулише поступак ликвидације или стечаја тих правних лица (чл. 66 ЗОПЛ). Поступак престанка правног лица на други начин спроводе оснивачи правног лица на основу акта којим је утврђен режим поделе имовине, поступак намирења поверилаца и начин заштите њихових права. По протеку рока од три месеца од уписа решења о извршењу казне престанка правног лица у регистар правних лица, орган који води тај регистар проверава да ли је покренут поступак ликвидације или стечаја осуђеног правног лица. Ако поступак ликвидације или стечаја није покренут, орган који води регистар правних лица – привредних субјеката, обавештава о томе јавног тужиоца који у циљу заштите права поверилаца покреће стечајни поступак. За покретање стечајног поступка над осуђеним правним лицем је надлежан јавни тужилац по чијем је захтеву уопште и вођен првостепени кривични поступак (чл. 67 ЗОПЛ).

Након спроведеног поступка ликвидације, стечаја или престанка правног лица на други начин, орган који води регистар правних лица извршава брисање осуђеног правног лица из регистра. О упису изречене казне и брисању осуђеног правног лица из регистра, орган који га води обавештава суд који је изрекао првостепену пресуду (чл. 68 ЗОПЛ).

ОДРЕЂИВАЊЕ ВРСТЕ И МЕРЕ КАЗНЕ ПРАВНОМ ЛИЦУ

Да би се правном лицу могла изрећи врста и мера казне која треба да оствари законом прописану сврху кажњавања, постоји више начина и поступака. Основни облик одређивања казне правном лицу у сваком конкретном случају је путем олакшавајућих и отежавајућих околности. То је редовно одмеравање казне. Посебно или ванредно одређивање казне представља одређивање казне испод или изнад законом прописане казне у КЗРС у сваком конкретном случају. Ту се разликују: ублажавање казне и ослобођење од казне.

Одмеравање казне

Различити су облици и видови противправног понашања појединаца и група којима се повређују или угрожавају заштићена друштвена добра и вредности. За учиниоце ових понашања закони свих држава предвиђају кривичне санкције које се темеље на принципу правичности – да сваки учинилац кривичног дела буде кажњен за учињено дело. Но, да би суд у складу са законом одређеним правилима учиниоцу кривичног дела могао да изрекне једну или више казни или других кривичних санкција, потребно је да буду испуњени услови предвиђени одредбама КЗРС (Јовашевић, 2002: 246–257). Ти услови се односе на систем правила о одмеравању казне која треба да буде индивидуализирана конкретном учиниоцу конкретног кривичног дела и саображена сврси кажњавања. Сматра се да је примарни задатак суда да одмери казну тако да њоме буду остварене све сврхе кажњавања, односно да се њоме изравна кривица учиниоца и оствари ретрибуција, уз истовремено остварење специјалне и генералне превенције. Одмеравањем казне суд врши индивидуализацију казне на тај начин што учиниоцу кривичног дела изриче казну која ће по врсти и висини пружити највеће изгледе за остварење сврхе казне, односно за остварење заштите друштва и друштвених добара, с једне стране, односно за остварење специјалне превенције осуђеног лица, с друге стране. На готово истоветан начин надлежни државни органи одмеравају казне и учиниоцима других врста јавноправних деликата: привредних преступа и прекршаја.

Одмеравање казне је поступак суда којим одређује врсту и меру казне према правном лицу као учиниоцу кривичног дела. При одмеравању новчане казне правном лицу за учињено кривично дело (чл. 15 ЗОПЛ) суд је дужан да се придржава следећих правила (Јовашевић, 2010: 129–145): (1) казна се одмерава у границама које су законом прописане за учињено кривично дело (казнени оквири), (2) узима се у обзир сврха кажњавања (та се сврха налази у оквиру опште сврхе свих кривичних санкција), а

то је сузбијање дела којима се повређују или угрожавају вредности заштићене кривичним законодавством (чл. 4 КЗРС) (Јовашевић, 2007: 98). Казна у смислу чл. 42 КЗРС има и посебну сврху која се састоји у: (1) спречавању учиниоца да чини кривична дела и утицању на њега да убудуће не чини кривична дела (специјална превенција), (2) утицање на друге да не чине кривична дела (општа превенција) и (3) изражавање друштвене осуде за кривично дело, јачање морала и учвршћивање обавезе поштовања закона (општа превенција). Узимају се у обзир све олакшавајуће и отежавајуће околности које утичу да казна буде мања или већа, а нарочито следеће: (а) степен одговорности правног лица за учињено кривично дело, (б) величина правног лица, (в) положај и број одговорних лица у правном лицу која су учинила кривично дело, (г) мере које је правно лице предузело у циљу спречавања и откривања кривичног дела и (д) мере које је правно лице предузело према одговорном лицу након учињеног кривичног дела.

Ублажавање казне

Ублажавање казне је начин одмеравања казне путем овлашћења суда да може учиниоцу кривичног дела изрећи казну испод границе законом прописане казне или блажу врсту казне. Олакшавајуће и отежавајуће околности имају дејство на одмеравање казне учиниоцу дела само у границама посебног минимума и посебног максимума казне одређене законом за то дело. Међутим, у извесним случајевима, кривично дело може да буде извршено под таквим околностима које га чине лаким, па одмеравање казне у законом предвиђеним границама не би било правично, нити би одговарало сврси кажњавања. Имајући у виду овакве случајеве, кривична законодавства предвиђају посебна правила за ублажавање казне.

Ублажавање казне се врши тако што се учиниоцу кривичног дела изриче казна испод границе прописане законом за то дело или се изриче блажа казна (блажа казна је она казна која је по начину извршења или по дејству лакша за учиниоца дела). Постоје три система законског прописивања ублажавања казне (Јовашевић, 2010: 516–533): (1) да се основи за ублажавање казне изричито предвиде у закону тако да суд има само да утврди њихово постојање и да ублажи казну, (2) да се суду дају широка овлашћења, без утврђивања посебних правила о ублажавању казне и (3) комбиновани систем према коме закон прописује основе, границе и правила за ублажавање казне, али овлашћује суд да о примени ублажавања казне одлучује по свом уверењу у конкретном случају.

Ублажавање казне је предвиђено у чл. 56 КЗРС као општи и посебни институт. Ублажавање казне као општи институт примењује се у три случаја, од којих се прва два називају „законско ублажавање казне“

а трећи „судско ублажавање казне“: (1) када закон предвиђа да се казна може ублажити, при постојању околности које имају карактер општих основа за ублажавање казне: а) прекорачење нужне одбране, б) прекорачење крајње нужде, в) отклоњива сила и претња, г) битно смањена урачунљивост, д) покушај кривичног дела и ђ) помагање, (2) када закон предвиђа да се при постојању одређених околности учинилац кривичног дела може ослободити од казне, па је суд овлашћен да таквом учиниоцу ублажи казну: а) неподобан покушај и б) добровољни одустанак и (3) када постоје нарочито олакшавајуће околности при извршењу кривичног дела, па суд оцени да се и са ублаженом казном може постићи сврха кажњавања. За ублажавање казне у овом случају потребна су два услова: а) да је дело извршено под дејством најмање две или више нарочито олакшавајућих околности које тако делују да је извршено дело добило „нарочито лак вид“ и б) да суд дође до уверења да се у конкретном случају сврха кажњавања може остварити и применом блаже казне према учиниоцу. Ублажавање казне као посебан институт предвиђено је код појединих кривичних дела у одредбама посебног дела КЗРС.

Ублажавање казне се може вршити на два начина: (1) по мери и (2) по врсти казне. Ублажавање по мери (висини) казне постоји када се учиниоцу кривичног дела изриче иста врста казне која је у закону прописана за то дело, али у мањем износу од прописаног. Ублажавање по врсти казне постоји када суд уместо прописане врсте казне за то дело изрекне блажу врсту казне (нпр. када уместо казне затвора изрекне новчану казну или казну рада у јавном интересу). Ублажавање казне такође може да буде: (1) ограничено и (2) неограничено. Ограничено ублажавање постоји када закон одређује правила за ублажавање, тј. у којим случајевима и до којих граница се казна може ублажити када су за то испуњени услови. Неограничено ублажавање постоји када законодавац овласти суд да врши ублажавање по својој слободној оцени, при чему суд одлучује не само да ли ће извршити ублажавање, него и то да ли ће казну ублажити по врсти или по износу.

При постојању услова за ублажавање казне, суд може ублажити казну само у границама које су законом одређене (члан 16 ЗОПЛ): 1) ако је за кривично дело као најмања мера казне прописано милион динара, новчана казна се може ублажити до сто хиљада динара, (2) ако је за кривично дело као најмања мера казне прописано два милиона динара, новчана казна се може ублажити до милион динара, (3) ако је за кривично дело као најмања мера казне прописано пет милиона динара, новчана казна се може ублажити до два милиона и пет стотина хиљада динара, (4) ако је за кривично дело као најмања мера казне прописано десет милиона динара, новчана казна се може ублажити до пет милиона динара и (5) ако је за кривично дело као најмања мера казне прописано

двдесет милиона динара, новчана казна се може ублажити до десет милиона. Ублажавање чије су границе утврђене посебним правилима назива се ограничено ублажавање казне. Насупрот њему, стоји неограничено ублажавање казне које се примењује као алтернатива ослобођењу од казне.

Ослобођење од казне

Ослобођење од казне је факултативно овлашћење суда у поступку одмеравања казне учиниоцу кривичног дела када се у кривичном поступку утврди да је он скривљено извршио одређено кривично дело, али се ослобађа од казне. У правној теорији има схватања да је ослобођење од казне посебна, самостална паропенална санкција коју суд изриче учиниоцу скривљеног кривичног дела, будући да се мере безбедности могу изрећи и уз ослобођење од казне, а ради се о мерама које су суплементарног, споредног карактера, које се изричу уз друге врсте кривичних санкција. Општи принцип кривичног права јесте да свако лице које изврши кривично дело и које је криво за то дело – буде кажњено. Међутим, у изузетним случајевима, закон дозвољава могућност суду да учиниоца кривичног дела потпуно ослободи од у закону прописане казне за учињено дело.

Ослобођење од казне значи да се учинилац ослобађа од сваке казне (главне и споредне). У овом случају суд доноси пресуду којом учиниоца оглашава кривим, али га ослобађа од казне. Таква пресуда је осуђујућа, па се овакав учинилац сматра осуђеним без обзира на то што је ослобођен од казне. Осуда се уводи у казнену евиденцију и брише после једне године ако осуђено лице не изврши ново кривично дело. Ослобођење од казне не обухвата мере безбедности, тако да њихова примена није искључена, мада је у пракси ретка. То је факултативни институт о чијој примени у конкретном случају одлучује суд. Постоје два основа за ослобођење од казне (чл. 58 и 59 КЗРС). То су: (1) општи и (2) посебни основи.

Ослобођење од казне као општи основ се јавља у следећим случајевима: (1) када закон изричито предвиди ослобођење од казне, при постојању одређених института који доводе у питање оправданост и сврсисходност примене казне (чл. 58 КЗ РС): а) прекорачење нужне одбране услед јаке раздражености или препасти изазване нападом, б) прекорачење крајње нужде под нарочито олакшавајућим околностима, в) неподобан покушај и г) добровољни одустанак, (2) када је кривично дело учињено из нехата, а последице дела тако тешко погађају учиниоца да изрицање казне очигледно не би одговарало сврси кажњавања (чл. 58 став 2. КЗРС). Овде се мора радити о последицама које би нарочито (у већем обиму или степену) погађале просечног човека, што је у складу са захтевима генералне превенције. До оваквих случајева

долази најчешће код саобраћајних и других нехатних деликата када учинилац проузрокује тешку телесну повреду или смрт њему блиског лица, (3) у случају извршења кривичног дела за које је прописана казна затвора до пет година ако учинилац после извршења дела, а пре него што је сазнао да је откривен, отклони последице дела или надокнади штету проузроковану кривичним делом (чл. 58 став 3 КЗ РС) и (4) у случају извршења кривичног дела за које је прописана казна затвора до три године или новчана казна када учинилац испуни све обавезе из споразума о поравнању са оштећеним: накнади штету, врати имовинску корист, извини се и сл. (чл. 59 став 1 КЗРС).

Поред ових основа за ослобођење од казне (који се примењују при одмеравању казне физичком лицу као учиниоцу кривичног дела), закон је предвидео и два основа за ослобођење од казне који су специфични за правно лице као учиниоца кривичног дела (чл. 19 ЗОПЛ). Они се примењују ако правно лице : (1) открије и пријави кривично дело пре него што је сазнало за покретање кривичног поступка и (2) добровољно и без одлагања отклони настале штетне последице кривичног дела или изврши повраћај противправно стечене имовинске користи. Ослобођење од казне као посебан основ је предвиђено у посебном делу КЗРС код појединих кривичних дела. Суд у сваком конкретном случају цени да ли треба да примени ову законску могућност, водећи рачуна о томе да ли би са аспекта криминалне политике било оправдано учиниоца ослободити од казне или му само изрећи блажу казну.

УСЛОВНА ОСУДА

Друга врста кривичних санкција коју познаје позитивно кривично право Републике Србије јесу мере упозорења. За разлику од физичког лица коме се могу изрећи две врсте ових мера, и то: а) условна осуда и б) судска опомена, правном лицу се може изрећи само једна врста мера упозорења. То је условна осуда. Условна осуда је одлагање извршења утврђене казне учиниоцу кривичног дела под условом да за време које одреди суд не изврши ново кривично дело. У савременом кривичном праву позната је и парцијална условна осуда. Тако чл. 132–31. француског Кривичног законика (*Droit penal du 1992, Paris, 1994, 69–71*) и чл. 43 аустријског Кривичног законика (*Foregger & Serini, 1989: 55 – 56*) предвиђају могућност условног одлагања извршења дела утврђене казне затвора. У том случају се условна осуда претвара у антиципирани условни отпуст. Иако је било предлога да се овакво решење уведе и у хрватском кривичном праву, они ипак нису прихваћени (Куртовић, 2000: 354). Ако условно осуђено лице не изврши ново кривично дело у одређеном року и испуни друге постављене обавезе, тада до извршења казне неће ни доћи, а оно ће се сматрати као да није осуђивано. У противном, условна

осуда се опозива, а утврђена казна извршава. То значи да је условна осуда опраштање казне (или привремено одрицање државе да изрекне казну) учиниоцу дела од стране друштва под одређеним условима, опраштање које је базирано на уверењу да ће се учинилац убудуће владати у складу са нормама правног поретка и да неће вршити кривична дела.

У праву Републике Србије условна осуда је самостална кривична санкција где суд утврђује казну учиниоцу за извршено кривично дело и истовремено одређује да се она неће извршити ако осуђени за време које суд одреди, а које не може бити краће од једне ни дуже од три године (време проверавања или време кушње), не буде одговорно за ново кривично дело. То значи да се изрицањем условне осуде учиниоцу кривичног дела утврђује казна, али се не изриче, што указује на карактер ове васпитно-прекорне и упозоравајуће санкције. У теорији се могу наћи и схватања према којима код условне осуде држава не одустаје од реакције на кривично дело, чиме се остварује праведност, те генерална и специјална превенција, али се према учиниоцу кривичног дела показује обзирност тако да се поштеђује од извршења казне (Новоселец, 2004: 379). У неким правним системима, условну осуду као врсту кривичне санкције, поред суда, могу да изричу и вансудски органи (нпр. председник републике). У Републици Хрватској условну осуду може да изрекне као замену за казну затвора и председник Републике у поступку помиловања осуђеног лица у смислу чл. 3 ст. 1 Закона о помиловању.

Условна осуда се појављује у два облика: 1) условна осуда у класичном смислу и 2) условна осуда са заштитним надзором.

Изрицање условне осуде

За изрицање условне осуде потребно је испуњење два кумулативна услова: (1) формални услов – да је учиниоцу за извршено кривично дело утврђена новчана казна у износу до пет милиона динара. При томе је закон поставио два ограничења у погледу могућности изрицања условне осуде: а) она се не може изрећи учиниоцу кривичног дела за које је прописана казна затвора у трајању од десет година или тежа казна и б) она се не може изрећи ако није протекло више од пет година од правноснажности раније осуде којом је учиниоцу изречена казна затвора за умишљајно дело; (2) материјални услов – уверење (оцена) суда да ће се на осуђеног и без извршења утврђене казне у довољној мери утицати да више не врши кривична дела. Суд до овог уверења долази имајући у виду сврху условне осуде, при чему се посебно узимају у обзир следеће околности: а) степен одговорности правног лица за учињено кривично дело, б) мере које је правно лице предузело у циљу спречавања и откривања кривичног дела и в) мере које је правно лице предузело према одговорном лицу након учињеног кривичног дела.

Ово своје уверење и чињенице на којима га заснива суд је дужан да образложи у самој пресуди. И кад су испуњени ови законом кумулативно предвиђени услови, суд може (а не мора) да изрекне условну осуду. Ако суд одлучи да изрекне условну казну, тада одређује време проверавања у конкретном случају и услове под којима одлаже изрицање казне. Ти услови могу да буду: а) обавезни и б) факултативни. Обавезни услов при изрицању условне осуде јесте да осуђени за време проверавања (које може да траје од једне до три године) не учини ново кривично дело. Време проверавања (време кушње или пробације) се одређује на основу уверења (оцене) суда о дужини времена које је потребно за остварење специјалне превенције као сврхе остварења ове кривичне санкције. У том случају суд треба да процени колико је времена потребно за специјално превентивно дејство.

Факултативни услови под којима се изриче условна осуда могу да буду: а) општи и б) посебни. Општи факултативни услови се односе на сва кривична дела и на све учиниоце, под претпоставком да тај услов одговара природи кривичног дела и околностима под којима је учињено. То могу да буду: а) да (осуђени) врати имовинску корист прибављену кривичним делом, б) да накнади штету која је проузрокована кривичном делом и в) да испуни друге обавезе предвиђене у кривичноправним одредбама. Рок за испуњење овако постављених обавеза се утврђује у оквиру одређеног времена проверавања. Посебни факултативни услови могу да се састоје у обавези осуђеног да изврши неку од изречених мера безбедности (забрана обављања одређених регистрованих делатности, одузимање предмета). Посебни факултативни услови су у посебном делу КЗРС предвиђени код појединих кривичних дела који одговарају његовој природи: у чл. 169 КЗРС да у одређеном року поступи по прописима о мерама заштите на раду, у чл. 260–264 КЗ РС да у остављеном року предузме прописане мере заштите, очувања и унапређивања животне средине итд. Интересантно је да закон ништа не говори о последицама неиспуњења општих и посебних факултативних обавеза од стане правног лица у остављеном року – да ли то представља основ за опозивање условне осуде?

Опозивање условне осуде

Корпоративно кривично право Републике Србије предвиђа као разлог за опозивање условне осуде ако правно лице у време трајања рока проверавања буде одговорно за једно или више кривичних дела (без обзира на то да ли су та кривична дела извршена за време трајања овог рока или пре изрицања условне осуде, јер се за њих није знало у време суђења). То значи да извршење новог кривичног дела (чл. 21 ЗОПЛ) представља основ који доводи до обавезног или факултативног

опозивања условне осуде. Условна осуда ће се обавезно (облигаторно) опозвати ако осуђено правно лице у време проверавања буде одговорно за једно или више кривичних дела за која му је изречена новчана казна од пет милиона динара или у већем износу.

Условна осуда се може опозвати (факултативно опозивање) ако осуђено правно лице у време проверавања буде одговорно за једно или више кривичних дела за која му је изречена новчана казна мања од пет милиона динара. За оцену да ли ће опозвати условну осуду, у овом случају суд обавезно узима у обзир околности које се односе на учињено кривично дело и на правно лице, а посебно сродност учињених кривичних дела и њихов значај. При томе је суд везан забраном изрицања условне осуде ако правном лицу за кривична дела утврђена у условној осуди и за нова кривична дела – треба изрећи новчану казну у износу преко пет милиона динара.

Када опозове условну осуду суд применом одредаба о одмеравању казне за дела у стицају изриче јединствену новчану казну (за раније учињено и за ново кривично дело), узимајући казну из опозване условне осуде као утврђену, која се системом кумулације увећава за новоизречене казне. Ако не опозове условну осуду, суд за новоучињено кривично дело може да изрекне: а) условну осуду или б) казну. Ако суд нађе да и за ново кривично дело треба изрећи условну осуду, тада утврђује јединствену новчану казну (за раније учињено и за новоучињено кривично дело) и одређује ново време проверавања које може да се креће од једне до три године. Ово време проверавања почиње да тече од дана правноснажности нове пресуде. Ако осуђено правно лице у току новог времена проверавања буде поново одговорно за учињено кривично дело, тада суд обавезно (облигаторно) опозива условну осуду и изриче безусловну новчану казну.

Условна осуда се може опозвати у току времена проверавања (чл. 70 КЗРС). Ако осуђени у том времену учини кривично дело које повлачи опозивање условне осуде, а то је пресудом утврђено тек после истека времена проверавања, условна осуда се може опозвати најкасније у року од једне године од дана када је протекло време проверавања. Ако осуђени у одређеном року не испуни неку од постављених обавеза, суд може најкасније у року од једне године од дана када је истекло време проверавања – одредити да се изврши казна утврђена у условној осуди. Ако се после изрицања условне осуде утврди да је осуђени извршио кривично дело пре него што је условно осуђен, због чега не би било основа за изрицање условне осуде – условна осуда се може опозвати најкасније у року од једне године од дана када је протекло време проверавања. Одлуку о опозивању условне осуде доноси у форми пресуде суд који је судио у првом степену. У њој се морају утврдити основ за опозивање и

разлози којима се суд руководио да опозове условну осуду – ако је реч о факултативном опозиву.

Условна осуда са заштитним надзором

Условна осуда са заштитним надзором (чл. 71 КЗРС) је други облик (модалитет) ове упозоравајуће санкције, уведен са циљем да се умање разлике између континенталног и англоамеричког система условне осуде (Јовашевић, 2011: 121–136). Увођењем заштитног надзора, као елемента пробације уз условну осуду, добијен је комбинован, нов облик условне осуде који даје широке могућности за остваривање специјалне превенције. Заштитни надзор обухвата законом предвиђене мере помоћи, старања, надзора и заштите. Изрицање заштитног надзора је факултативно и зависи од нахођења суда. Наиме, када изрекне условну осуду, суд може да одреди да се правно лице као учинилац кривичног дела стави под заштитни надзор за одређено време у току трајања времена проверавања (чл. 22. ЗОПЛ). Заштитни надзор одређује суд у пресуди којом изриче условну осуду и одређује мере заштитног надзора, њихово трајање и начин њиховог испуњавања.

Садржину заштитног надзора (чл. 22 ЗОПЛКД) чине следеће обавезе: (1) организовање контроле у циљу спречавања даљег вршења кривичних дела, (2) уздржавање од пословних активности – ако то може бити прилика или подстицај за поновно вршење кривичних дела, (3) отклањање или ублажавање штете причињене кривичним делом, (4) обављање рада у јавном интересу и (5) достављање периодичних извештаја о пословању органу надлежном за извршење заштитног надзора. При избору једне или више обавеза у оквиру заштитног надзора и одређивању њиховог трајања, суд нарочито узима у обзир следеће околности: а) године живота учиниоца, б) његово здравствено стање, в) склоности и навике, г) побуде из којих је извршио кривично дело, д) држање после извршеног кривичног дела, њ) ранији живот, е) личне и породичне прилике, ж) услове за испуњење наложених обавеза и з) друге околности које се односе на личност учиниоца, а од значаја су за избор мера заштитног надзора и њихово трајање.

У сваком случају, када се определи за изрицање условне осуде са заштитним надзором, суд одређује и време трајања овако постављене мере, с тим да се ово време креће у оквиру времена проверавања. У току трајања заштитног надзора суд може, с обзиром на остварене резултате, да: а) поједине обавезе укине, б) постављене обавезе замени другим обавезама, в) да опомене учиниоца дела, г) да продужи време испуњења поједине обавезе или д) да укине заштитни надзор ако се утврди да је његова сврха већ остварена, будући да овде закон не предвиђа могућност

опозивања условне осуде. С опозивањем условне осуде престаје и заштитни надзор.

МЕРЕ БЕЗБЕДНОСТИ

Појам и врсте мера безбедности

Мере безбедности су средство за заштиту друштва од криминалитета предвиђене у закону које изриче суд у законом предвиђеном поступку учиниоцу кривичног дела због његовог опасног стања испољеног кривичним делом и које се састоје у одузимању или ограничавању његових слобода и права. Примена мера безбедности заснива се на постојању посебног стања опасности које учинилац носи у себи, а које може бити проузроковано биопсихичким или социјалним факторима. То опасно стање представља својство учиниоца кривичног дела. Према члану 78 КЗРС, сврха мера безбедности, у оквиру опште сврхе кривичних санкција, јесте да се отклоне стања или услови који могу бити од утицаја да учинилац убудуће не врши кривична дела. Стање је психичка ситуација учиниоца кривичног дела која може бити у узрочном односу са вршењем кривичних дела, при чему се разликују: (1) душевно здравље учиниоца у време извршења кривичног дела и (2) склоности које су се формирале код учиниоца и које у одређеној мери детерминишу његово понашање, па и вршење кривичних дела. Услови који су од утицаја да учинилац убудуће врши кривична дела су различите ситуације које утичу на предузимање или потенцирање криминалног понашања. Међутим, мере безбедности се не могу применити према неком лицу код кога постоје таква опасна стања или услови, све док оно не учини неко кривично дело предвиђено у закону, а које произилази из тог опасног стања. Према томе, мере безбедности се могу применити тек пошто је извршено кривично дело, тј. *post delictum*, а не само на основу постојања опасног стања, тј. *ante delictum*. То значи да се мерама безбедности остварује специјална превенција.

Корпоративно кривично право Републике Србије познаје три врсте мера безбедности. Оне се могу изрећи одговорном правном лицу (чл. 23 ЗОПЛ). То су: (1) забрана обављања одређених регистрованих делатности или послова, (2) одузимање предмета и (3) јавно објављивање пресуде. Нека од мера безбедности које иначе предвиђа КЗРС (Јовашевић, 2007: 23–32) за физичко лице као учиниоца кривичног дела може (а у одређеним случајевима и мора) бити изречена одговорном лицу у правном лицу – као физичком лицу. У смислу члана 5 ЗОПЛ, одговорно лице је физичко лице коме је правно или фактички правно лице поверило одређени круг послова у правном лицу, као и лице које је овлашћено, односно за које се може сматрати да је овлашћено да поступа у име правног лица.

Правном лицу као учиниоцу кривичног дела суд може да изрекне једну или више мера безбедности (кумулација мера), ако су за то испуњени услови у конкретном случају. Мере безбедности се, по правилу, изричу уз друге кривичне санкције: а) казну и б) условну осуду. При томе се мере: а) одузимања предмета и б) јавно обављивање пресуде могу изрећи ако је одговорном правном лицу изречена условна осуда (чл. 23 ст. 3 ЗОПЛ). Уз меру безбедности се може изрећи и мера одузимања имовинске користи прибављене кривичним делом.

Мере безбедности могу да застаре, и то (чл. 33 ст. 2 ЗОПЛ): (1) кад протекне време за које је правном лицу изречена мера забране обављања одређених регистрованих делатности или послова рачунајући од дана правноснажности судске одлуке, (2) кад протекне пет година од дана правноснажности пресуде којом је изречена мера безбедности одузимања предмета и (3) кад протекне три месеца од дана правноснажности судске одлуке којом је изречена мера јавног објављивања пресуде. У сваком случају, када протекне два пута онолико времена колико је потребно за наступање застарелости (релативна застарелост), наступа апсолутна застарелост извршења изречених мера, чијим истеком се мера више опште не може извршити.

Забрана обављања одређених регистрованих делатности или послова

Суд може одговорном правном лицу као учиниоцу кривичног дела забранити да обавља одређене регистроване делатности или послове у вези са којим је кривично дело учињено (чл. 24 ЗОПЛ) (Јовашевић, 2012: 89–92). У основи примене ове мере је отклањање опасности која произилази из делатности или посла учиниоца кривичног дела, тако што се он онемогућава за одређено време у својој делатности коју је претходно злоупотребио и у вези са којом је извршено кривично дело. За изрицање ове мере потребна су два услова: (1) да је правном лицу изречена казна и (2) да је суд дошао до уверења на бази оцене свих околности извршеног кривичног дела да се оправдано може сматрати да би даље вршење ове регистроване делатности или послова било опасно у смислу да се понови исто или слично кривично дело. Изрицање ове мере је факултативно.

При изрицању ове мере суд одређује и њено трајање, које може да се креће од једне до три године, рачунајући од дана правноснажности одлуке. Ова је мера безбедности слична правним последицама осуде које се састоје у забрани вршења одређене делатности или послова (чл. 28 ЗОПЛ). Између ове две мере сличног карактера разлике се огледају у следећем: (1) мера безбедности је врста кривичне санкције, а правне последице то нису, (2) меру безбедности изриче суд у сваком конкретном случају у судској одлуци, а правна последица осуде наступа по сили

закона, поводом осуде за одређено кривично дело и (3) изрицање мере безбедности се заснива на судској оцени свих околности извршеног кривичног дела и уверењу суда да је примена ове кривичне санкције оправдана ради остварења циљева специјалне превенције, док правне последице осуде наступају аутоматски, по сили закона, и њихова примена не подлеже никаквој претходној оцени целисходности у конкретном случају.

Суд који је у првом степену изрекао ову меру безбедности доставља правноснажну одлуку (чл. 69 ЗОПЛ) следећим лицима: (1) органу који је надлежан за вођење послова регистрације правних лица ради одговарајућег уписа или евиденције у циљу спровођења мере, (2) органу који је надлежан за издавање дозволе или одобрења за вршење одређене регистроване делатности или послова, ако је прописано да се та делатност или послови могу обављати само по издатој дозволи или одобрењу надлежног органа, (3) полицији на чијем подручју домаће правно лице има седиште, односно страном правно лице има представништво или огранак ради уписа у прописану евиденцију и 4) надлежном инспекцијском органу.

Одузимање предмета

Ово је једина стварна мера безбедности у корпоративном кривичном праву Републике Српске. У теорији, али и у упоредном кривичном законодавству (Кривични законик Републике Немачке у седмом одељку, чл. 73–76а) има схватања према којима би природи и сврси ове мере безбедности више одговарао карактер посебне кривичноправне мере *sui generis*, заједно са мером одузимања имовинске користи која је прибављена кривичним делом. Указујући на хетерогеност правне природе ове мере, неки аутори сматрају да би њу требало сместити у правне последице осуде. Она се састоји у одузимању предмета који је био намењен или употребљен за извршење кривичног дела или који је настао извршењем кривичног дела, под условом да се налази у својини правног лица као учиниоца прекршаја (чл. 25 ЗОПЛ). Судска пракса бележи да су применом ове мере одузимани следећи предмети: девизе (пресуда Врховног суда Србије, Кж. 1278/84); опојне дроге, отрови, оружје и средства за фалсификовање (пресуда Врховног суда Србије, Кж. 7/05); рачунар, без обзира на то што није власништво учиниоца, јер се на њему налазио снимак 160 фотографија порнографске садржине које се односе на малолетницу стару 12 година (пресуда Врховног суда Србије, Кж. 453/06) и сл. Но, овом се мером могу одузети предмети и када нису у својини правног лица, и то у два случаја: (1) ако то захтевају интереси опште безбедности и (2) ако то захтевају разлози морала.

Изрицањем ове мере се не дира у права трећих лица на накнаду штете од учиниоца. Одузимање предмета (Јовашевић, 2001: 66–69) је, по правилу, факултативно, али закон може одредити и обавезно одузимање предмета код појединих кривичних дела: чл. 185 КЗРС – предмети порнографске садржине; чл. 223 КЗРС – фалсификовани новац; чл. 224 КЗРС – лажне хартије од вредности; чл. 225 КЗРС – лажне платне картице; чл. 226 КЗРС – лажни знакови за вредност; чл. 227 КЗРС – средства за фалсификовање новца, хартија од вредности, знакова за вредност или платних картица итд. Од ове мере безбедности треба разликовати привремено одузимање предмета из чл. 82–86 Законика о кривичном поступку (Службени гласник Републике Србије, бр. 72/11, 101/11, 121/12, 32/13 и 45/13) као меру обезбеђења материјалних доказа у кривичном поступку. Ови се предмети одузимају од учиниоца кривичног дела или других лица на одређено време ради доказивања одређених чињеница, а по завршетку кривичног поступка или раније враћају се власницима.

Јавно објављивање пресуде

Ова мера се састоји у обавези осуђеног правног лица (учиниоца кривичног дела) да о свом трошку истим путем којим је кривично дело учињено или на други одговарајући начин објави судску одлуку у целости или делимично (чл. 26 ЗОПЛ) (Јовашевић, 2010: 81–100). Логично је да се ради о правноснажној судској одлуци. Ова је мера и раније постојала у кривичном праву Републике Србије, али не као кривична санкција, већ је била предвиђена у посебном делу Кривичног закона Републике Србије код кривичних дела против части и угледа када су ова дела извршена путем штампе, радија, телевизије и других средстава јавног информисања и комуницирања. Ради се о мери која погађа учиниоца кривичног дела, представља његову стигматизацију и излаже га друштвеној бламажи, али, с друге стране, омогућава оштећеном лицу да се отклоне или ублаже штетне последице извршеног кривичног дела. Њеном применом се отклањају штетне последице по оштећеног и његов углед, утисак у друштву који је нарушен извршењем кривичног дела.

Ова мера безбедности се може (факултативно) изрећи правном лицу ако суд сматра да би било корисно да се јавност упозна са пресудом, а нарочито ако би објављивање пресуде допринело да се отклони опасност по живот или здравље људи или да се заштити општи интерес. То значи да је њена примена посебно корисна у случају извршења кривичног дела којим је проузрокована опасност за живот или здравље људи, а суд дође до уверења да би објављивање пресуде допринело да се отклони или бар умањи та опасност. Наравно, примена ове мере је оправдана и у случају

заштите другог општег интереса. Ова се мера факултативно изриче као комплементарна кривична санкција – уз казну или условну осуду.

Међутим, законом се може одредити обавезно објављивање пресуде, с тим што суд у сваком случају, зависно од два критеријума: (1) значаја кривичног дела и (2) потребе обавештавања јавности, одлучује путем којих средстава јавног информисања ће се таква пресуда објавити (и на који начин – да ли у целости са образложењем или у изводу – делимично), водећи, при томе, рачуна да начин објављивања пресуде омогући обавештеност свих у чијем интересу овакву пресуду заиста и треба објавити. Суд који је водио кривични поступак у првом степену доставља извршну судску одлуку којом је изречена ова мера безбедности ради објављивања, и то уреднику одређеног средства јавног информисања. Трошкове јавног објављивања пресуде сноси осуђено правно лице (чл. 70 ЗОПЛ).

ЗАСТАРЕЛОСТ

Застарелост је основ који доводи до гашења кривичне санкције услед протеча законом одређеног времена. Пошто се застарелост одређује од стране државе путем правних прописа, она се јавља као потпуно одрицање државе од права кажњавања због протеча времена. Застарелост се даје у јавном интересу. Постоји више врста застарелости. Према времену од када почиње да тече рок застарелости, разликује се: (1) застарелост кривичног гоњења (аболиција) и (2) застарелост извршење казне и друге кривичне санкције. Према дејству застарелости, разликује се: (1) релативна и (2) апсолутна застарелост. За разлику од кривичног права које познаје застарелост кривичног гоњења у случају када се физичко лице јави у улози учиниоца кривичног дела услед протеча законом одређеног времена од дана извршења кривичног дела (чл. 103 КЗРС), корпоративно кривично право Републике Србије познаје само застарелост извршења кривичних санкција – казне и мере безбедности (чл. 33 ЗОПЛ).

Застарелост извршења кривичних санкција (Јовашевић, 2011: 21–31) значи да је против правног лица као учиниоца кривичног дела окончан кривични поступак пред надлежним судом и да му је изречена казна или друга кривична санкција, али да се она услед протеча законом одређеног времена не може извршити. То значи да се ово лице сматра осуђеним, без обзира што му изречена казна може да застари. За наступање ове застарелости потребно је да је суд изрекао казну или другу кривичну санкцију, али да се услед наступања одређених околности није приступило њеном извршењу или да је извршење услед дејства тих околности прекинуто. Рок застарелости извршења казне или мере безбедности рачуна се од правноснажности судске одлуке којом је казна

или друга кривична санкција изречена (осим када је одлука о условној осуди опозвана, када тај рок почиње да тече од дана правноснажности одлуке о опозивању условне осуде). Дужина рока застарелости извршења кривичне санкције зависи од врсте и висине санкције која је изречена у конкретном случају.

Према чл. 33 ЗОПЛ, изречена казна се не може извршити када протекне: (1) три године од осуде на новчану казну и (2) осам година од осуде на казну престанка правног лица. На сличан начин је уређено наступање застарелости извршења изречене мере безбедности. Тако, извршење ових кривичних санкција застарева: (1) кад протекне време на које је правном лицу изречена мера забране обављања одређених регистрованих делатности или послова, рачунајући од дана правноснажности судске одлуке, (2) кад протекне пет година од дана правноснажности пресуде којом је изречена мера безбедности одузимања предмета и (3) кад протекне три месеца од дана правноснажности судске одлуке којом је изречена мера јавног објављивања пресуде. Интересантно је да закон ништа не говори о застарелости извршења изречене мере одузимања имовинске користи прибављене кривичним делом.

С обзиром на одредбу чл. 34 ЗОПЛ која упућује на сходну примену одредаба КЗРС, према чл. 107 КЗРС застарелост не тече за време за које се по закону извршење казне не може предузети (обустава застарелости извршења казне). До обуставе застарелости доводе околности које предвиђа Закон о извршењу кривичних санкција за време чијег трајања овај рок застарелости не тече. Прекид застарелости извршења казне настаје предузимањем радње надлежног државног органа ради извршења казне. И коначно, апсолутна застарелост извршења казне наступа када протекне двоструко време које се по закону тражи за застарелост извршења казне.

ЗАКЉУЧАК

Прихватајући кривичну одговорност правних лица за учињена кривична дела, на бази релевантних међународних стандарда донетих у оквиру и под окриљем Савета Европе у првом реду, последњих година 20. века низ земаља, а Република Србија почев од 2008. године у свом новом или новелираном кривичном законодавству, паралелно са владајућим системом субјективне одговорности физичких лица (која се базира на урачунљивости и кривици), инаугурише систем објективне кривичне одговорности. Наравно да сва правна лица не могу бити кривично одговорна за учињено дело, већ се и ту праве изузеци (посебно када се ради о држави и државним органима), али то не искључује кривичну одговорност њихових одговорних лица за проузроковану последицу кривичног дела.

Због специфичног карактера правне и пословне способности правних лица у праву уопште, а нарочито у кривичном праву, предвиђени су посебни основи те кривичне одговорности који се разликују од одговорности физичког лица (као свесног, мисаоног и вољног бића које својим понашањем – чињењем или нечињењем остварује последицу кривичног дела). Те специфичне карактеристике кривичне одговорности правних лица се нарочито огледају код покушаја и продуженог кривичног дела, односно саучесништва. Свакако да се највеће специфичности код положаја правних лица у кривичном праву јављају у погледу примене кривичних санкција.

Стога је ново корпоративно кривично право Републике Србије из 2008. године предвидело посебан систем кривичних санкција (казне, условну осуду и мере безбедности), као и правила за њихово изрицање, те примену посебних кривичноправних мера, као што су одузимање имовинске користи која је прибављена кривичним делом, правне последице осуде, рехабилитацију и казнену евиденцију о осудама правних лица – која се у знатној мери разликују од идентичних правила за физичка лица као учиниоце кривичних дела.

ЛИТЕРАТУРА

- Бачић, Ф. (1998). *Казнено право*. Загреб.
- Droit penal du 1992. (1994). Paris.
- Foregger, E. i Serini, E. (1989). *Strafgesetzbuch*. Wien.
- Jescheck, H. H. (1982). *Lehrbuch des Strafrechts, 3. Auflage*. Berlin.
- Јовашевић, Д. (2002). *Коментар Кривичног закона СР Југославије*. Београд.
- Јовашевић, Д. (2003). *Коментар Кривичног закона Републике Србије са судском праксом*. Београд.
- Јовашевић, Д. (2006). *Закон о извршењу кривичних санкција са уводним коментаром*. Београд.
- Јовашевић, Д. (2007). *Кривични законик Републике Србије са уводним коментаром*. Београд.
- Јовашевић, Д. и Стевановић, З. (2008). *Коментар Закона о извршењу кривичних санкција*. Београд.
- Јовашевић, Д. (2010). *Кривично право, Општи део*. Београд.
- Јовашевић, Д. (2011). *Лексикон кривичног права*. Београд.
- Јовашевић, Д. (2012). *Корпоративно кривично право*. Ниш.
- Кокољ, М. и Јовашевић, Д. (2011). *Кривично право Републике Српске, Општи и посебни део*. Бијељина.
- Лазаревић, Љ. (2005). *Коментар Кривичног законика Републике Србије*. Београд.
- Марјановић, Ђ. (1998). *Македонско кривично право, Општи део*. Скопје.
- Новоселец, П. (2004). *Општи део кривичног права*. Загреб.
- Петровић, Б. и Јовашевић, Д. (2005). *Кривично (казнено) право Босне и Херцеговине, Општи део*. Сарајево.
- Врањ, В. и Бисић, М. (2009). *Примјена прописа о извршењу кривичних санкција, притвора и других мјера у Босни и Херцеговини*. Сарајево.
- Хорватић, Ж. (2003). *Кривично право, Општи део*. Загреб.

SISTEM OF CRIMINAL SANCTIONS FOR CORPORATE IN SERBIA

Dragan Jovašević*
Academician Miodrag N. Simović**

Abstract: By adopting a special Law on the responsibility of legal persons for criminal offences in 2008, based upon ratified international (universal and regional) standards, the Republic of Serbia joined a large number of modern states that have introduced to their legal systems the rules on criminal responsibility of legal persons and their liability to punishment as perpetrators of criminal offences. In that way, a new branch of penal law has been constituted – corporative criminal law – with a series of specific rules regulating the system of criminal sanctions for legal persons and the rules of their imposing and execution. The application of criminal sanctions imposed on legal persons as perpetrators of criminal offences is discussed in this paper.

Key words: legal person, criminal act, code, responsibility, criminal sanction, court.

---

* *Full Professor of the Faculty of Law, Nis*

** *Vice-President of the Constitutional Court of Bosnia and Herzegovina, Full Professor of the Faculty of Law of Banja Luka, Corresponding Member of the Academy of Sciences and Art of Bosnia and Herzegovina and Foreign Member of the Russian Academy of Natural Sciences*